

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Mattias Morén

Rättssäkerhetsbegreppet i samtidsdebatten

En analys utifrån exempel

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: VT 2023

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	
1.1 Bakgrund och syfte	3
1.2 Avgränsningar	4
1.3 Metod och material	4
1.4 Disposition	5
2 BEGREPPET RÄTTSSÄKERHET	
2.1 Lagstiftning	6
2.2 Rättsvetenskaplig diskurs	7
2.2.1 Den traditionella (formalistiska) uppfattningen	7
2.2.2 Förutsebarhet i kombination med andra värden	9
2.2.3 Sammanfattning av avsnitt 2.2	10
3 DISKUSSION UTIFRÅN EXEMPEL	
3.1 Presentation av debattartikeln	12
3.2 Analys	13
4 SLUTSATSER	16
5 KÄLLFÖRTECKNING	18

Summary

The Swedish equivalent of the term “the rule of law”, namely “rättssäkerhet”, is widely used both within and outside of the sphere of legal research. Since it is often seen in the Swedish public debate, this essay aims to examine whether the term is used in the same denotation in this context, as it is within the context of legal studies.

This examination starts off by compiling and collating what has been expressed on the question of the definition of the term “rättssäkerhet” by prominent, Swedish legal scholars over the last decades. This is presented together with a short review of what Swedish law says about the term.

Based on this material, the essay then goes on to examine an example from the Swedish legal political debate – made up of an opinion piece published in the wake of a court ruling that garnered much attention during the first half of the year 2023 – to compare its use of the term “rättssäkerhet” with that of the legal scholars.

The essay concludes that there is an indication that there might be a discrepancy between the meaning the term “rättssäkerhet” bears in every-day speech and the meaning it bears within the field of legal studies, but that further research is needed for this to be confidently ascertained.

Sammanfattning

Begreppet rättssäkerhet används ofta både inom och utom den rättsvetenskapliga sfären. Eftersom man inte sällan möter det i den allmänna debatten i Sverige, syftar den här uppsatsen till att undersöka om begreppet i det sammanhanget används i samma betydelse som inom rättsvetenskapen.

Undersökningen tar avstamp i vad framstående svenska rättsvetare har uttryckt ifråga om att definiera begreppet rättssäkerhet under de senaste decennierna. En sammanställning av detta presenteras tillsammans med en kort genomgång av vad som sägs om rättssäkerhet i svensk lag.

Med detta material som bakgrund går uppsatsen vidare till att analysera ett exempel ur den svenska rättspolitiska debatten - vilket utgörs av en debattartikel som publicerats med anledning av en uppmärksammas dom under första halvan av år 2023 - för att jämföra dess användning av rättssäkerhetsbegreppet med rättsvetenskapens.

Uppsatsens slutsats landar i att det kan finnas fog för uppfattningen att rättssäkerhetsbegreppet bär en annan betydelse i dagligt tal än vad det gör inom rättsvetenskapen, men att ytterligare utredning skulle krävas för att detta skulle kunna sägas med större säkerhet.

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

När jag tagit del av den offentliga debatten på senare år, har jag noterat att debattörer förhållandevis ofta hänvisar till rättssäkerheten som en del i sin argumentation. Detta förekommer både i traditionella media och i sociala dito. I båda fallen rör det sig om plattformar där den potentiella läsar-/lyssnar-/tittarkretsen är vidsträckt. Redan 1990 uttryckte en rättsvetare att det i ”dagligt tal” uppstått en mångtydighet i rättssäkerhetsbegreppet, där det tycks ha antagit en liknande tyngd som exempelvis mänskliga rättigheter och alltså blivit värdeladdat,¹ något som stämmer överens med mitt eget intryck av dess användning i debatten i min egen samtid.

Det framstår samtidigt som att de som i skilda sammanhang använder begreppet rättssäkerhet i debatten inte alltid lägger samma betydelse däri, som att de inte alltid menar samma sak. Av det skälet vill jag med den här uppsatsen undersöka hur rättssäkerhetsbegreppet på senare tid typiskt sett har definierats (inom den svenska rättsvetenskapen) för att därefter med det som utgångspunkt kunna analysera ett exempel ur debatten för att se hur detta exempel förhåller sig till den juridisk-akademiska uppfattningen. På så vis hoppas jag att kunna säga något om vad rättssäkerhet skulle kunna sägas betyda som rättsvetenskapligt begrepp, samt om huruvida det i debatten används utifrån andra premisser eller i en avvikande betydelse än den rättsvetenskapliga diskursen ger vid handen, vilket kan belysa om det föreligger en diskrepans mellan hur begreppet används inom respektive utanför rättsvetenskapen, som skulle kunna försvåra kommunikation mellan dessa två sfärer.

¹ Zila (1990), s. 288.

1.2 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att utgå från ett svenskt perspektiv, både med avseende på vad rättsvetenskapen har haft att säga om begreppet rättssäkerhet och med avseende på den allmänna debatten. Med tanke på att rättssäkerheten får sägas vara ett centralt begrepp i den moderna rättsstatens kontext finns det med säkerhet en omfattande internationell diskurs på ämnet – alltför omfattande för att kunna tas med i det här föreliggande arbetet. Det har över huvud taget inte varit ett mål med uppsatsarbetet att fullständigt täcka in hela den svenska diskursen på området, utan endast nog för att kunna ge en översiktlig bild av hur begreppet definierats av tongivande namn inom fältet.

Uppsatsen kommer inte att i någon större utsträckning fokusera på den materiella rätten, vilket, vid sidan av uppsatsens hemvist inom den allmänna rättsläran, även det betingas av begränsningar i tid och utrymme.

1.3 Metod och material

Som redan har presenterats i avsnitt 1.1 är syftet med uppsatsen att analysera ett exempel på användning av rättssäkerhetsbegreppet genom att kontrastera det mot vad uppsatsen funnit inom den rättsvetenskapliga doktrinen. Arbetet har därför utförts i två steg, efter ett kort avstamp i vad som explicit framgår om rättssäkerhet i svensk lag. Till att börja med har en kartläggning gjorts av vad som inom rättsvetenskapen har författats på ämnet under de senaste decennierna, varefter detta har sammanställts för att kunna tydliggöra dels vad som är gemensamt för de olika definitionerna, dels var dessa skiljer sig åt. I det andra steget har sedan resultatet av det första steget använts som utgångspunkt för en kritisk analys och diskussion av det valda exemplet ur samtidsdebatten. Behovet av att genomföra analysen i det andra steget föranleder sammanställningen i det första – för att kunna göra en meningsfull jämförelse behöver också jämförelsematerialet klarläggas.

Utifrån de avgränsningar som redogörs för i avsnitt 1.2 har grunden för sammanställningen av vad som uttryckts i den rättsvetenskapliga doktrinen utgjorts av vad som skrivits av framstående svenska rättsvetare, i sådan utsträckning att en översiktlig kartläggning uppnåtts.

Med bakgrund i samma avgränsningar har ett exempel ur debatten valts ut – en opinionstext som föranletts av ett på senare tid uppmärksammat rättsfall. Ett så begränsat urval av exempel kan ingalunda göra anspråk på att vara alldeles representativt för samhällsdebatten i stort. Det valda exemplet visar dock på en särskild typ av användning och analysen kan således i vart fall appliceras på andra tillfällen då begreppet används på samma sätt.

1.4 Disposition

Eftersom kapitel 2 i den här uppsatsen till stor del utgörs av en sammanställning av akademisk litteratur på området, finns inget separat avsnitt där forskningsläget redovisas.

Efter denna inledande sammanställning, där det även görs ett kort avstamp i vad som i lagstiftningen sägs om rättssäkerhet, fortsätter uppsatsen med att i kapitel 3 använda dessa resultat för att diskutera det exempel på rättssäkerhetsbegreppets användning i samtidsdebatten som valts ut, efter en kort presentation av detsamma.

Slutligen presenteras i kapitel 4 några slutsatser utifrån vad som framställts i föregående kapitel.

2 Begreppet rättssäkerhet

2.1 Lagstiftning

Även om rättssäkerhetsbegreppet saknar legaldefinition i den svenska rätten, förekommer det ändå i en av våra grundlagar, närmare bestämt i regeringsformen (RF). I dess andra kapitel finner vi under rubriken ”Rättssäkerhet” 9-11 §§, vilkas innehåll kort ska redogöras för. 2 kap. 9 § RF behandlar rätten att få frihetsberövanden (av annan myndighet än domstol) och andra tvångsvisa omhändertaganden prövade i domstol. 10 § fastslår ett hinder att ådöma någon en brottspåföljd i strid med lag, både vad avser gärningar som inte var kriminaliserade vid gärningstillfället och påföljder som skulle vara strängare än vad lagen medgav vid gärningstillfället, samt ett hinder mot uttag av skatt och andra statliga avgifter utan stöd i vid relevant tidpunkt gällande föreskrift annat än i vissa undantagsfall. Slutligen anger 11 § att en domstol inte får inrättas för ett specifikt mål, att rättegångar ska genomföras rättvist och inom skälig tid samt att domstolsförhandlingar ska vara offentliga.

Ovan redogjorda lagrum knyter i flera delar an till Europakonventionen,² där artikel 5 slår fast var och ens rätt till frihet och personlig säkerhet samt i fjärde punkten anger en rätt till domstolsprövning av frihetsberövanden, samt artikel 6 som behandlar rätten till en rättvis rättegång, bland annat innebärande att denna ska genomföras offentligt och inom skälig tid (punkt 1).

Det kan konstateras att den huvudsakliga inriktningen på vad som samlas inom rättssäkerhetsbegreppet i RF avser olika typer av skydd för individen i förhållande till ingripande åtgärder från det allmännas sida.

² Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, vilken gäller som svensk lag enligt lag (1994:1219).

2.2 Rättsvetenskaplig diskurs

Ett antal framstående namn inom den svenska rättsvetenskapen har under de senaste decennierna deltagit i diskussionen om att definiera begreppet rätts-säkerhet. En sammanställning över vad dessa har framfört ska göras i det följande.

2.2.1 Den traditionella (formalistiska) uppfattningen

Många inom rättsvetenskapen tycks, utifrån materialet som ligger till grund för den här uppsatsen, vara överens om att den traditionella och bland jurister mest etablerade definitionen av begreppet rätts-säkerhet har bestått i att rätts-säkerhet råder om utgången av olika rättsliga spörsmål framstår som förutse-bar för den enskilde.³ En definition som stannar vid detta har av Aleksander Peczenik⁴ kallats för en formalistisk sådan.⁵

En av de som givit uttryck för denna formalistiska uppfattning är Åke Frändberg.⁶ Han gör skillnad mellan detta begrepp och andra värden vilka tillsammans utgör den så kallade rättsstaten. Frändberg noterar att det förekommer att rätts-säkerhetsbegreppet används för att beskriva hur framgångsrikt rätts-ordningen ger människor trygghet för sig själva och sin egendom (oberoende av vilken fara som hotar), en användning han vänder sig emot eftersom rätts-säkerhetsbegreppet svårligen kan innebära både detta och samtidigt även in-dividens rättsliga skydd gentemot ingrepp från det allmänna eftersom för-verkligandet av det ena skulle kunna medföra en kränkning av det andra.⁷ Enligt Frändberg är individens skydd mot andra individer inte ens att betrakta som ett rättsstatligt begrepp över huvud taget.⁸

³ Se bl. a. Peczenik (1995), s. 89 f; Frändberg (2019), s. 27; Jareborg (1992), s. 81.

⁴ Tidigare bland annat professor i allmän rättslära vid Lunds universitet.

⁵ Peczenik (1995), s. 90 f.

⁶ Professor emeritus i allmän rättslära vid Uppsala universitet.

⁷ Frändberg (2019), s. 26 f.

⁸ Frändberg (2019), s. 25 f.

Genom denna distinktion har Frändberg dock inte utplånat begreppets mångtydighet, eftersom det även förekommer att rättssäkerhetsbegreppet används med innebörden att individen är skyddad från oreglerade eller kränkande myndighetsingripanden – något han föreslår att istället benämna ”rättstrygghet” – samt även idealet att alla ska vara lika inför lagen.⁹ Även här, menar Frändberg, finns potentiella konflikter där uppnåendet av ett av idealen kan komma att kränka ett annat.¹⁰

Mot denna bakgrund, alltså att ett och samma begrepp svårligen kan inbegripa inbördes motstridiga betydelser, föredrar Frändberg att i klarhetens intresse låta rättssäkerhetsbegreppet ha den preciserade betydelse som ”rättsligt grundad förutsebarhet” medger.¹¹

Vidare gör Frändberg en distinktion mot begreppet ”legalitet”, alltså att en rättsregel utan undantag ska tillämpas om dess rekvisit är uppfyllda samt tvärtom att tillämpning aldrig ska ske i avsaknad av rekvisituppfyllnad, och konstaterar att legaliteten snarast är en nödvändig (men inte tillräcklig) förutsättning för rättssäkerhet.¹² Även Josef Zila¹³ har uttryckt detsamma, med tillägget att legalitet närmast får ses som ett sätt att styra samhället och att rättssäkerheten är, med hans ord, ”ett uttryck för värdet av” detta sätt att styra samhället.¹⁴

Frändberg uppställer vad han kallar ”fyra nödvändiga villkor” vilka måste uppfyllas för att rättssäkerhet ska kunna sägas råda, och dessa är ”att rättssystemet tillhandahåller svar på frågor av rättslig karaktär”, ”att svaren är klara

⁹ Frändberg (2019), s. 27.

¹⁰ Frändberg (2019), s. 27.

¹¹ Frändberg (2019), s. 28; som ytterligare skäl anger Frändberg även att närliggande begrepp kan ges andra tillfredsställande beteckningar, att termen ”rättssäkerhet” är bäst lämpad att uttrycka den innebörd han förordar samt att just denna innebörd redan är väl etablerad i juristkretsar.

¹² Frändberg (2019), s. 30 f.

¹³ Professor emeritus i straffrätt vid Örebro universitet.

¹⁴ Zila (1990), s. 298 f.

och tydliga”, ”att svaren är lättillgängliga” samt ”att man ska kunna lita på svaren”.¹⁵

Nils Jareborg¹⁶ har intagit en liknande position som Frändberg, avseende att definiera begreppet rättssäkerhet uteslutande i termer av rättens förutsebarhet.¹⁷ Jareborg har för egen del uttryckt distinktionen mellan rättssäkerhet och rättstrygghet enligt följande. Rättssäkerhet handlar om hur den tillåtna offentliga maktutövningen kommer till uttryck – hur förutsebara de beslut är som *har* rättslig grund för sig – medan rättstrygghet tar sikte på själva kravet att maktutövningen över huvud taget ska vara rättsligt reglerad.¹⁸

2.2.2 Förutsebarhet i kombination med andra värden

Det har av Aleksander Peczenik framförts att även om rättssäkerhet innebär ett krav på rättslig förutsebarhet, kan inte definitionen tillåtas stanna där. Peczenik menar nämligen att utan en kompromiss mellan det grundläggande förutsebarhetskravet och en tolkning av rättsreglerna som anpassas efter andra i samhället rådande värderingar, blir förutsebarheten ”myndighetsutövningens enda värde”, vilket han ser som en uppfattning så extrem att den låter sig renodlas i positionen att förutsebarheten är tillgodosedd så länge de rättsliga beslutens innehåll över huvud taget kan förutses, oavsett om grunden för förutseendet är lag eller något annat.¹⁹

Peczenik utvecklar tankegången vidare genom att konstatera att eftersom rättssäkerhetens syfte är skyddat av vissa grundläggande värden, vilka är etiska, så är även rättssäkerheten etisk.²⁰ Mot bakgrund av detta²¹ formulerar Peczenik vad han kallar en ”fullständigare rättssäkerhetsnorm” enligt följande: ”Beslut som innebär rättskipning eller myndighetsutövning bör vara

¹⁵ Frändberg (2019), s. 30.

¹⁶ Professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet.

¹⁷ Jareborg (1992), s. 80 ff.

¹⁸ Jareborg (1992), s. 82.

¹⁹ Peczenik (1995), s. 91.

²⁰ Peczenik (1995), s. 92.

²¹ Och även av att förutsebarheten är ett ideal som kan förverkligas i olika utsträckning, och inte en handlingsregel.

rimligt förutsebara med stöd av lagen och förenliga med ett hänsynstagande till andra etiska värden”.²²

Enligt Peczeniks terminologi innebär detta att man, istället för den strikt formella rättssäkerheten som förutsebarhetskravet innebär, även tar hänsyn till en materiell rättssäkerhet, där beslut också ska vara ”etiskt godtagbara” för att det ska kunna vara tal om rättssäkerhet.²³

Peczenik illustrerar sin ståndpunkt med vad han kallar ”hitlerargumentet”, vilket grundar sig i att judar i Nazityskland förvisso enkelt kunde förutse, utifrån den gällande lagstiftningen, att de skulle komma att bli utsatta för förföljelser, men att det vore absurt att beskriva detta som en situation i vilken judarna åtnjöt rättssäkerhet.²⁴ Jareborg har mot detta invänt att vad som var absurt i det sammanhanget var rättens innehåll snarare än begreppet rättssäkerhet,²⁵ en uppfattning till vilken Frändberg anslutit sig med tillägget att det är en annan sak att när lagen medvetet vantolkas eller åtgärder vidtas utan stöd i lag, det givetvis inte rör sig om en rättsligt grundad förutsebarhet, även i ett samhälle där man kan påräkna sådan orättvisa.²⁶ Mot detta har Peczenik invänt att ”ett rättssäkerhetsbegrepp måste anses vara absurt om det tillåter att en absurd rätt betecknas som rättssäker”.²⁷

2.2.3 Sammanfattning av avsnitt 2.2

Det kan konstateras att samtliga konsulterade författare är överens om att rättssäkerhetsbegreppet innefattar ett krav på förutsebarhet i rättsliga angelägenheter. En tydlig konfliktlinje som framträder är den om definitionen ska stanna där eller om man också ska uppställa ett villkor om etisk godtagbarhet för att det ska vara tal om rättssäkerhet. En annan är den om rättssäkerhet även ska innebära en beteckning på hur väl rättsordningen förmår skydda

²² Peczenik (1995), s. 92.

²³ Peczenik (1995), s. 94.

²⁴ Peczenik (1995), s. 97.

²⁵ Jareborg (1992), s. 90.

²⁶ Frändberg (2019), s. 49.

²⁷ Peczenik (1995), s. 97.

människorna från olika faror och risker (som inte härrör från staten), även om väl ingen av de aktuella författarna anslutit sig till den uppfattningen.

3 Diskussion utifrån exempel

3.1 Presentation av debattartikeln

Den debattartikel vilkens användning av rättssäkerhet i argumentationen ska diskuteras nedan publicerades i Göteborgs-Posten den 11 mars 2023 och under tecknades av ett flertal personer, däribland uppmärksammade influencers som Linnéa Claeson²⁸, Nina Rung och Elaine Eksvärd.²⁹ Debattartikeln är en reaktion på en under första halvan av år 2023 uppmärksammas hovrättsdom, nämligen den så kallade ”snippadomen”.³⁰

Domen avsåg ett åtal där åklagaren gjorde gällande att den tilltalade gjort sig skyldig till brottet våldtäkt mot barn. Som ett led i bevisvärderingen ansåg hovrätten att det rådde osäkerhet avseende vad barnet i sina vittnesuppgifter hade menat när händelsen återgavs – specifikt gällde det vad barnet hade åsyftat med ordet ”snippa” – varför det inte kunde anses styrkt att rekvisiten för brottet våldtäkt mot barn till fullo var uppfyllda. Enligt hovrätten kunde den tilltalade inte fällas för något annat brott för vilket rekvisiten skulle motsvara vad som bevisats av den påstådda gärningen, eftersom åklagaren enbart yrkat ansvar för våldtäkt mot barn, varför åtalet ogillades.³¹ Domen ifråga rönt stor uppmärksamhet och kritiserades från flera håll, bland annat genom den debattartikel som är föremål för den här framställningen.

I debattartikeln ifrågasätts domen, bland annat för att hovrätten, med artikel-författarnas ord, ”valt att plocka isär ett barns berättelse och därefter valt att fria mannen genom att ifrågasätta barnets ord” (vilket man menar är en kränkning av barnets rättigheter enligt FN:s barnkonvention).

²⁸ Som för övrigt är jurist, vilket även framgår av debattartikeln.

²⁹ <https://www.gp.se/debatt/det-stora-problemet-%C3%A4r-inte-vad-fyra-domare-anser-om-ordet-snippa-1.94128965>

³⁰ Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-02-23 i mål B 6074-22.

³¹ I skrivande stund (den 24 maj 2023) har, på överklagan från riksåklagaren, högsta domstolen meddelat partiellt prövningstillstånd i frågan om hovrättens förfarande avseende prövningen av alternativa brottsrubriceringar utgjort rättegångsfel, men frågan har ännu ej avgjorts.

Artikelförfattarna anför att hovrätten genom att fokusera på ett enskilt ord i flickans utsaga har åsidosatt hennes rätt till upprättelse, och ger därutöver uttryck för ett vidare missnöje med rättsväsendets hantering av sexualbrott och mål som involverar barn, samt vad man beskriver som ”orimligt många friande våldtäktsdomar”, och härleder detta till en okunskap inom de svenska domstolarna rörande detta.

I artikelns slutkläm finner man så följande mening:

”När ska vi ha en rättssäkerhet som även gäller för de som blir utsatta för sexualbrott – och inte bara skyddar förövarna?”

Det är den här meningen, för all del sedd i sin kontext, som är föremål för den analys som följer här nedan.

3.2 Analys

Inledningsvis kan det konstateras att vid ett ytligt påseende tycks artikelförfattarna uppfatta rättssäkerhetsbegreppet som bärande åtminstone två skilda betydelser. De tycks å ena sidan uppfatta begreppet som betecknande ett skydd för individen mot ingripanden från det offentliga sidan, med tanke på deras uppfattning att staten genom den här domen skyddar förövarna – från dess egen maktutövning, genom att inte fälla till ansvar, får man anta. Detta tycks närmast ge uttryck för vad Frändberg och Jareborg skulle ha kallat rättstrygghet, även om dessa författare med detta begrepp närmast avsett ett skydd mot oreglerad eller oskälig maktutövning, snarare än mot maktutövning över huvud taget. Å andra sidan efterlyser artikelförfattarna en rättssäkerhet som gäller för de som blivit utsatta för sexualbrott, vilket, inte minst utifrån kontexten av den övriga artikeln, skulle kunna förstås som syftande på ett skydd gentemot faktiska och potentiella förövare. Den här betydelsen har ingen av de författare som förekommer i den här uppsatsens andra kapitel inkluderat i sin definition av rättssäkerhetsbegreppet – Frändberg anför till och med explicit att detta inte över huvud taget utgör ett rättsstatsvärde.

Det går emellertid att tolka artikelförfattarna även på andra sätt. Det är möjligt att man med rättssäkerhet för den som blivit utsatt för brott har avsett att om någon blivit utsatt för en gärning vilken överensstämmer med rekvisiten i någon brottsbestämmelse och denne sedan anmäler det inträffade till polisen samt medverkar i utredningen och rättegången efter bästa förmåga, denne då också ska kunna räkna med att gärningspersonen fälls till ansvar för den brottsliga gärningen – och att det alltså strider mot förutsebarhetskravet om så inte sker. I en mer stram uppfattning om vad maktutövning innebär skulle dock detta troligen ändå inte rymmas – avgörandet i ett brottmål handlar strikt taget om statens ingripande eller icke-ingripande mot, och alltså statens maktutövning mot, den tilltalade. Det kan dessutom invändas att det kan sägas vara förutsebart att den tilltalade i ett brottmål frias om domstolen finner att vad som görs gällande i åtalet inte är styrkt. Oavsett detta kan förstås, å andra sidan, argumentet göras att skrivningar i den aktuella hovrättsdomen kan tolkas som att ett annat brott (exempelvis grovt sexuellt övergrepp mot barn) *var* styrkt och att det under sådana förhållanden får betraktas som oförutsebart att den tilltalade ändå inte dömts för något brott.

Det kan också anföras att även om frikännande får anses vara en förutsebar utgång i ett mål där åtalet inte är styrkt, utgången möjligen ändå inte kan betraktas som rättssäker, om man accepterar Peczeniks krav på att rättssäkerhet också ska innefatta att rätten är etiskt godtagbar, och om man samtidigt bortser från att myndighetsutövningen ifråga i första hand ska vara rättssäker för den som riskerar att utsättas för den. Sådana värden till vilka hänsyn kan behöva tagas för att rätten ska kunna anses etiskt godtagbar skulle förstås kunna vara exempelvis brottsoffrets intresse av upprättelse eller samhällets intresse av att beivra sådana beteenden som varit föremål för kriminalisering. Tydligt är i vart fall att artikelförfattarna i någon mån väger olika intressen mot varandra, snarare än att uppfatta rättssäkerheten (för den tilltalade) som något absolut, vilket kan sägas antyda en liknande utgångspunkt som Peczeniks.³²

³² Peczenik (1995), s. 92.

Om man relaterar artikeln till vad som i regeringsformen framkommer om rättssäkerhet, kan det sägas att de har föga med varandra att göra, eftersom regeringsformen, som tidigare konstaterats, främst ställer upp begränsningar för vad den enskilde får utsättas för av staten, samt för hur rättegångar ska genomföras, vilket i sig självt inte är något som kritiserats i artikeln, som snarare fokuserar på den rättsliga bedömningen. Något som kan sägas i sammanhanget är dock att, som vi sett ovan, 2 kap. 10 § regeringsformen uttrycker ett hinder mot att döma någon till brottspåföljd i strid med lag, och även om detta inte uttryckligen är vad artikelförfattarna efterlyser, skulle man kunna uppfatta deras resonemang om att domstolarna behöver tillföras kunskap (om bland annat psykologiska följder av att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp) som något som potentiellt kan komma i konflikt med regeringsformens variant av rättssäkerhet. Om man ser detta önskemål i kontexten av den övriga artikeln framstår det nämligen som att ett av artikelförfattarnas mål med detta är att få fler fällande domar i våldtäktsmål. För att detta resonemang inte ska komma i konflikt med att utdömda brottspåföljder ska ha stöd i lag krävs att man accepterar premissen att många friande domar i våldtäktsmål och andra sexualbrottmål är materiellt felaktiga.

Det framgår egentligen inte om artikelförfattarna gör någon klar distinktion mellan begreppet rättssäkerhet och närliggande begrepp såsom rättstrygghet eller legalitet, vilket rättsvetarna har varit noga med. Möjligen kan sägas att det mellan raderna framgår att man i vart fall inte verkar uppfatta rättssäkerhet som något synonymt med legalitet – tvärtom verkar man snarare ha som utgångspunkt att det är ett begrepp som kan eller behöver fyllas med värde vid sidan av lagen.

4 Slutsatser

Det kan till att börja med konstateras att det inom rättsvetenskapen, åtminstone i den del som har presenterats i den här uppsatsen, råder enighet om att definitionen av begreppet rättssäkerhet innefattar en på rätten grundad förutsebarhet i frågor av rättslig karaktär som avser den offentliga maktutövningen gentemot enskilda. Å ena sidan menar exempelvis Frändberg och Jarborg att definitionen kan stanna vid detta och att eventuella konflikter med andra samhällliga värden eller ideal är en diskussion som ligger utanför begreppets definition. Å andra sidan har Peczenik fört fram att ett tillstånd endast kan beskrivas som rättssäkert om de rättsliga besluten också är etiskt godtagbara efter att andra samhällliga värden har vägts in i bedömningen.

I exempelartikeln möter vi en användning av rättssäkerhetsbegreppet som vid ett första påseende främst framstår som ett värdeord eller nästintill ett slagord, frikopplat från den grundläggande betydelse som samtliga konsulterade rättsvetare varit överens om, alltså den om de rättsliga beslutens förutsebarhet för den besluten angår. Även om artikelförfattarna med god vilja kan tolkas som förande ett resonemang som skulle kunna grunda sig på en vidareutveckling av Peczeniks definition av rättssäkerhet, får det nog sägas att deras användning av begreppet, med hänsyn tagen till kontexten, inte överensstämmer med rättsvetenskapens dito. Inte heller förefaller den vara i samklang med den ledning som kan fås i regeringsformen.

Som nämndes i avsnitt 1.1 observerade Zila redan år 1990 att det tycktes som att rättssäkerhetsbegreppet såsom det förekommer i dagligt tal och i debatten utanför rättsvetenskapen hade antagit en från denna skild och mångtydig definition, och en skepnad av värdeord i jämförlig klass med de mänskliga rättigheterna.³³ Undersökningen i den här uppsatsen antyder att detta förhållande kvarstår även nu. Det analyserade materialet är för all del ringa till sin

³³ Zila (1990), s. 288.

omfattning, men pekar i vart fall i en liknande riktning som den Zila uppfattat för några decennier sedan.

Det är alltså möjligt att det med avseende på rättssäkerhetsbegreppet föreligger en sådan diskrepans i betydelse mellan hur begreppet används i den rättsvetenskapliga kontexten respektive utanför densamma som skulle kunna försvåra kommunikationen mellan dessa båda sfärer. För att bekräfta den bilden skulle dock en djupare analys av ett större material krävas. En ytterligare fråga är förstås om denna skilda betydelse i hur begreppet används är att betrakta som ett problem eller inte. Utan att föra någon vidare diskussion i denna fråga, kan dock påpekas att ett syfte med offentligt finansierad vetenskap är att denna också ska komma allmänheten till gagn, vilket skulle kunna underlättas om mottagaren förstår kommunikationen på det sätt som avsetts.

Källförteckning

Litteratur

Frändberg, Åke (2019), 'Begreppet rättssäkerhet', i: Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp – En vänbok till David Reidhav*. Studentlitteratur, Lund, s. 21-53.

Jareborg, Nils (1992), *Straffrättsideologiska fragment*. Iustus Förlag, Uppsala.

Peczenik, Aleksander (1995), *Vad är rätt? – Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Fritzes Förlag, Stockholm.

Zila, Josef (1990), 'Om rättssäkerhet'. *SvJT* s. 284-305.

Rättsfall

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-02-23 i mål B 6074-22.

Elektroniska källor

Linnéa Claeson m. fl., "Det stora problemet är inte vad fyra domare anser om ordet snippa", Göteborgs-Posten, <https://www.gp.se/debatt/det-stora-problemet-%C3%A4r-inte-vad-fyra-domare-anser-om-ordet-snippa-1.94128965>, besökt 2023-05-24.